

การพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตามนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ
THE POTENTIAL DEVELOPMENT AND CAREER PROMOTION FOR THE ELDERLY ACCORDING
TO THE ADMINISTRATIVE ORGANIZATION POLICY, CHAIYAPHUM PROVINCE

ธิติรัตน์ เหล่าคมพฒณาจารย์, จิรัชญา เหล่าคมพฒณาจารย์
Thitirat Laokhompruttajarn, Jiratchaya Laokhompruttajarn

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Chaiyaphum Rajabhat University
Email : thitirat1115@gmail.com

Received 8 December 2021; Revised 19 February 2022; Accepted 11 March 2022.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ใช้แนวคิดการส่งเสริมศักยภาพโดยภาวะพหุพลังและการพัฒนาทักษะอาชีพผู้สูงอายุ เป็นกรอบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมการ สำรวจข้อมูล 2) การวางแผน 3) การปฏิบัติ สะท้อนปัญหา และ 4) การประเมินผล พื้นที่วิจัย ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุ จำนวน 340 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบแบ่งชั้นภูมิและสุ่มอย่างง่าย 2) ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้านและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม ระดมสมองและสรุปบทเรียน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและ t-test วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วเขียนบรรยาย เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้สูงอายุมีศักยภาพและความต้องการส่งเสริมอาชีพ มีความพร้อมด้านทรัพยากร มีทักษะด้านการผลิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) แผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพ ผู้สูงอายุ มี 4 แผนงาน คือ การผลิตสินค้าแปรรูป อุปกรณ์การใช้งาน การส่งเสริมสุขภาพและการเยี่ยมบ้าน 3) ผลการดำเนินงาน ทำให้ได้ผลผลิตน้ำปลา ร้าสมุนไพร ไม้กวาดทางมะพร้าว กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และแผนการเยี่ยมบ้าน การประเมินผลระหว่างก่อนและหลังการดำเนินงาน พบว่า มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) และ 4) แนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพ มี 8 ขั้นตอน คือ ศึกษาบริบทชุมชน ประชุมถกปัญหา วางแผนการดำเนินงาน ค้นข้อมูลสู่ชุมชน ประชาคมชาวบ้าน ดำเนินงาน ตามแผน ถอดบทเรียนและประเมินผล องค์ความรู้และข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ทำให้ได้แนวทางการพัฒนา ศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา ความต้องการและภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ, การส่งเสริมอาชีพ, นโยบาย

Abstract

This research aims to study the guidelines for developing potential and promoting occupations for the elderly. The concept of empowering potential by energetic and occupational skills development for the elderly as a research framework. It was a participatory action research which is divided into 4 steps as follows, preparation and data survey, planning, implementation and reflecting problems and evaluation. The research area is Na Fai Subdistrict, Mueang District, Chaiyaphum Province. The sample consisted of 340 elderly people using a simple stratified and random selection method, executive officers of the Subdistrict Administrative Organization, village committees and village health volunteers used a specific selection method. Data collection methods were questionnaires, in-depth interview, focus group, brainstorm and lesson learned. The statistical methods used in the quantitative analysis were frequency, percentage, mean and standard deviation, t-test and the qualitative analysis were content analysis and wrote a descriptive report.

The research findings revealed that: 1) The elderly had potential for developing in establishing an occupational and was appropriate resources, production skills and professional wisdom. 2) There were 4 action plans for the development of potential and career promotion for the elderly as follows, production of processed products, working equipment, health promotion and home visits. 3) The result founded that herbal fermented fish sauce, coconut broom, health promotion activities and home visit plans. The evaluation results between before and after the operation found that there were a statistically significant difference ($p < .05$). 4) The guidelines for developing the potential and promoting occupations for the elderly consisted of 8 steps founded that a community context study, meeting to discussion the problems, plan operations, return information to the community, village community, carry out the plan, take lessons and evaluation. The knowledge and findings from this research provide guidelines for developing potential and promoting careers for the elderly that were consistent with knowledge, needs and health status of the elderly.

Keywords: Potential development, Career promotion, Policy,

บทนำ

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโลก โดยเฉพาะในช่วง 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้หลายประเทศเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รวมถึงประเทศไทยได้เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย (Society Aging) ตั้งแต่ปี 2548 คือ มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 10 และตามการคาดประมาณประชากร

ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี 2564 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete society Aging) คือมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดและในปี 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super society Aging) คือมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงถึง ร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) ด้วยสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุดังกล่าว รัฐบาลจึงได้กำหนดกรอบวิสัยทัศน์และเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนและการสร้างสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม จากการใช้ศักยภาพของภาคี ในการพัฒนา จัดตั้งและดำเนินงานกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินงานเพื่อความอยู่รอด เข้มแข็งและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง เกิดการเรียนรู้ ตระหนักในคุณค่าของการพึ่งตนเองได้ (ดวงพร กิจอาทร, ศิริสรณ์เจริญ กมลลัมสกุลและทวี วัชรเกียรติศักดิ์, 2560)

ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย มีจำนวน 19 หมู่บ้าน ประชากรทั้งหมด 11,832 คน จำแนกเป็นชาย 5,842 คน หญิง 5,990 คน ผู้สูงอายุ 2,266 คน คิดเป็นอัตราส่วน ร้อยละ 19.15 ประชากรในพื้นที่ตำบลนาฝาย เป็นชุมชนที่มีสถานะเป็นสังคมผู้สูงอายุเช่นกัน ข้อมูลในพื้นที่เบื้องต้นนั้น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ส่วนปัญหาที่พบ คือ ผู้สูงอายุบางส่วนไม่มีญาติพี่น้องหรือลูกหลานในการดูแล อยู่ดูแลตนเองตามลำพัง บางครั้งทำให้เกิดภาวะซึมเศร้าและรู้สึกท้อแท้ไร้คุณค่า ปัญหาด้านรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายเนื่องจากรายได้หลักมาจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ มีชมรมผู้สูงอายุ คณะกรรมการหมู่บ้านและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในการประสานงานและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ทำหน้าที่บริหารจัดการให้เป็นไปตามภารกิจ (องค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย, 2563) รวมทั้งให้สอดคล้องกับนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ในด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ โดยการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุร่วมกับส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ, 2563) ร่วมกับการประสานงานกับคณะรัฐศาสตร์และคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ในการดำเนินงานร่วมกัน โดยใช้ความรู้ด้านการบริหารและการส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมจากประสบการณ์และการศึกษาเกี่ยวกับการให้บริการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน สามารถสร้างรายได้ด้วยตนเอง เป็นปูชนียบุคคลในถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ให้แก่คนรุ่นหลัง (จุลจิรา จันทะมุงคุณ, ณัฐิกา ราชบุตรและธิดิรัตน์ เหล่าคมพฤตมาจารย์, 2562) ซึ่งทางชมรมผู้สูงอายุตำบลนาฝายนั้น มีแนวคิดดังกล่าวอยู่ก่อนแล้ว แต่ยังขาดผู้นำในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ทางคณะผู้วิจัย ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์ในการบริการวิชาการและบูรณาการร่วมกับงานวิจัย เพื่อเป็นการประยุกต์องค์ความรู้มาใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ บนพื้นฐานสภาพที่เป็นอยู่จริงและเปิดโอกาสให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สามารถกลับมาใช้ศักยภาพและความสามารถของตนเอง เป็นผู้มีบทบาททางสังคม มีความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถสร้าง

รายได้ด้วยตนเอง ลดภาวะพึ่งพาหลากหลายทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท ศักยภาพและความต้องการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ
2. เพื่อวางแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ
3. เพื่อปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ตามนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ
4. เพื่อประเมินผลและพัฒนาแนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุตามนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยภาวะพลพลงเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (World Health Organization, 2002) ครอบคลุมด้านร่างกาย จิตใจและสังคม รวมทั้งความปลอดภัยในการดำรงชีวิตและการมีส่วนร่วมทางสังคม (United Nations Economic Commission for Europe, 2012) แนวคิดนี้แสดงถึงภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุ บนพื้นฐานหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพ คือ การส่งเสริมสุขภาพร่างกาย จิตใจและสังคม สนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองได้เหมาะสมตามวัย สามารถเข้าถึงแหล่งบริการทางด้านสุขภาพได้ตามความจำเป็นของตนเองและมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น (Ahtonen A., 2012) 2) ด้านการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและจิตวิญญาณ ตามความต้องการและสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุแต่ละบุคคล และ 3) ด้านความมั่นคงปลอดภัย คือ ได้รับการคุ้มครอง เคารพให้เกียรติและได้รับการดูแลเมื่ออยู่ในภาวะที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้หรือต้องพึ่งพาผู้อื่น (World Health Organization, 2002) ได้รับสวัสดิการทางสังคม การเงินและสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ได้รับการดูแลที่ดีและอบอุ่นจากสมาชิกในครอบครัว รวมถึงได้รับการยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Thanakwang K, Isaramalai S, Hatthakit, U., 2014)

2. แนวคิดการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ เป็นตัวกำหนดความพร้อมหรือแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการรับรู้ความสามารถ มองเห็นประโยชน์และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ 1) การรับรู้ความสามารถของตน เป็นหัวใจสำคัญของการประเมินตนเอง มีผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกหรือการตัดสินใจในการกระทำบางอย่างและนำไปสู่การประสบความสำเร็จด้านอาชีพ (Samuel H. Osipow, et al., 1996) 2) การเห็นประโยชน์ เป็นการเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการรับรู้ประโยชน์ของการพัฒนาและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ รวมทั้งการนำความรู้ ทักษะและทัศนคติในการสร้างผลงานต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Harter, 1986) และ 3) ทัศนคติส่วนบุคคลเป็นสภาวะภายในจิตใจที่เกิดจากความพร้อมด้านการเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมามีอิทธิพลต่อการตอบสนองของผู้สูงอายุ ทัศนคติอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ หากได้รับข้อมูลเพิ่มเติม โดยทัศนคติจะส่งผล

ต่อความปรารถนาในการเรียนรู้ ความพึงพอใจและแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ (Holton III, E. F. and Baldwin, T. T., 2003) จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ควรเน้นกิจกรรมการรวมกลุ่ม การสนับสนุนแหล่งทุนที่เพียงพอ การบริหารงานที่มีคุณภาพและการหาตลาดรองรับสินค้าเพื่อนำไปสู่การประกอบอาชีพได้อย่างแท้จริง เกิดแรงจูงใจในการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน (Noe, 1998) และสร้างความพึงพอใจต่อการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพ (Baldwin and Ford, 1988)

3. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ใช้ในด้านการผลิต การกระจายองค์ความรู้ การปรับปรุงความสามารถและทักษะการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายและเกิดการเปลี่ยนแปลงตามสภาพความเป็นจริงของสังคม โดยนักวิจัย เป็นผู้มีส่วนร่วมและกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบในกระบวนการวางแผน การดำเนินการ การวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ (Loewenson, 2014) ผลลัพธ์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ส่งผลให้ประชาชนตื่นตัว เกิดการเรียนรู้ สามารถวิเคราะห์ปัญหาชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน ร่วมทำกิจกรรม สร้างแกนนำในการพัฒนาชุมชน โดยนักวิจัยเป็นผู้มีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวก แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานร่วมกับชุมชนและผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ โดยการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน สำรวจและศึกษาชุมชน คัดเลือกชุมชน เตรียมคนและเครือข่ายเพื่อการดำเนินงาน 2) ขั้นวางแผนการดำเนินงาน โดยพิจารณาความเป็นไปได้ของกิจกรรมและกำหนดแผนการและบริหารจัดการ 3) ขั้นตอนการดำเนินการ โดยการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ รวมทั้งการสะท้อนปัญหา และ 4) ขั้นประเมินผล โดยการประเมินร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วน ถูกต้องหรือไม่ จากนั้นจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และจัดเวทีประชาคมชาวบ้านเพื่อนำเสนอผลการวิจัยและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชน รวมถึงการสานต่อให้ชาวบ้านนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง (โกนิต ศรีทอง, 2563)

4. นโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ในด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาและส่งเสริมผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ ดังนี้ 1) การจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ 2) การจัดกิจกรรมหรือโครงการของอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน และ 3) การบูรณาการด้านการดูแลผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายได้และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขร่วมกับส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ, 2563)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุโดยภาวะพหุพลัง ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพร่างกาย จิตใจและการมีส่วนร่วมกับสังคม ร่วมกับแนวคิดการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุในประเด็นการนำความรู้ ทักษะและทัศนคติในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมการ การวางแผน การดำเนินงานและการติดตามประเมินผล ซึ่งทุกแนวคิดล้วนสอดคล้องกับนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิที่มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) พื้นที่วิจัย คือ ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 19 หมู่บ้าน โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการและการสำรวจข้อมูล

กลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย (5 คน) 2) คณะกรรมการหมู่บ้าน (19 คน) โดยคัดเลือกแบบเจาะจง และ 3) ผู้สูงอายุ จำนวน 340 คน จากผู้สูงอายุ 2,266 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลนาฝาย, 2563) คำนวณตามสูตรของเครจซี่และมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ทำการสุ่มแบบชั้นภูมิและการสุ่มอย่างง่าย จากผู้สูงอายุทั้ง 19 หมู่บ้าน เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และ 3) แบบสอบถามปลายปิด ตามวิธีของลิเคิร์ท ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.80 ปรับปรุงและทดลองใช้กับผู้สูงอายุ 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค 0.86 การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับความต้องการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ และ 3) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ด้านบริบท ศักยภาพและความต้องการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา และ 2) สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่าง คือเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล (3 คน) คณะกรรมการและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (10 คน) และผู้วิจัย (2 คน) เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกการระดมสมอง การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) การประชุมสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านบริบท ศักยภาพและความต้องการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ 2) ประชุมระดมสมองเพื่อวางแผนการดำเนินงาน กำหนดอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุและกำหนดเป็นกิจกรรมนาร่อง 3) วางแผนการติดต่อประสานงาน การเตรียมการด้านการผลิต การจัดหาทุนการผลิตและแผนการตลาด การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนดำเนินการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุ (50 คน) คณะกรรมการและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (10 คน) และวิทยากร (2 คน) เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกการสรุปบทเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) การอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ 2) การประชุมเพื่อสรุปบทเรียน ภายหลังการดำเนินกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการในการส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนติดตามและประเมินผล

กลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล (2 คน) คณะกรรมการและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (10 คน) และผู้สูงอายุ (50 คน) เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกการสรุปบทเรียนและแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) คณะผู้วิจัยดำเนินการติดตามและประเมินผลกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย 2) รายงานผลการดำเนินกิจกรรมผ่านเวทีคืนข้อมูลและรับฟังความเห็นเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนา ร่วมกับชุมชน และ 3) การวิเคราะห์ผลการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงการทดลองปฏิบัติการตามแผนเสร็จสิ้นและประเมินผล การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนาและสถิติอนุมาน ใช้การทดสอบ t-test

ผลการวิจัย

1. บริบท ศักยภาพและความต้องการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านบริบทของผู้สูงอายุ ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 53 สถานภาพสมรส ร้อยละ 47 ช่วงอายุส่วนใหญ่ คือ 66-70 ปี ร้อยละ 39 ระดับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่ คือ ประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 74 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 39 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนใหญ่ ต่ำกว่า 3,000 บาท ร้อยละ 54 การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรมบ้างตามความสะดวก ร้อยละ 54 และผู้สูงอายุมีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต ส่วนใหญ่ ร้อยละ 36

ผลการวิเคราะห์ด้านศักยภาพผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีองค์ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และภูมิปัญญา ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในตัวผู้สูงอายุ สามารถจำแนกได้ตามกลุ่มอาชีพ ดังนี้ 1) กลุ่มอาหาร ได้แก่ ผลิตน้ำปลาร้า ปลาสาม ปลาแดดเดียว ไส้กรอก 2) กลุ่มจักสาน ได้แก่ ผลิตไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดทางมะพร้าว ตะกร้า ไซดักปลา หวด 3) กลุ่มเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด 4) กลุ่มศิลปวัฒนธรรมและปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ หมอลำ บายศรีสู่ขวัญ สรภัญญะ 5) กลุ่มดูแลสุขภาพ ได้แก่ การใช้สมุนไพรท้องถิ่น การนวดไทยและการออกกำลังกาย

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นด้านความต้องการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ จากการตอบแบบสอบถาม จำนวน 340 คน จาก 19 หมู่บ้าน พบว่า 1) ความต้องการ ในระดับปานกลาง 5 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนงบประมาณ ความรู้/ความสามารถของผู้นำ ความร่วมมือของชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกต่าง ๆ และการตลาด 2) ความต้องการ ในระดับมาก 5 ด้าน ได้แก่ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสามารถของผู้นำ ความพร้อมของทรัพยากรที่มีในพื้นที่ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่และการสนับสนุนของผู้บริหาร 3) ความต้องการ ในระดับมากที่สุด 6 ด้าน ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจักสานและประดิษฐ์ดอกไม้ การนวดแผนไทย การจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริมให้กับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำการผลิตสินค้าร่วมกัน และการจัดหาตลาดเพื่อรองรับผลผลิตของผู้สูงอายุ สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ ควรสนับสนุนกลุ่มอาชีพที่ผู้สูงอายุถนัดและไม่ใช้กำลังมาก จัดหางบประมาณเพื่อสนับสนุน ฝึกอบรม ศึกษาดูงานและสนับสนุนตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุ

2. แผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

การวางแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุและคณะกรรมการชุมชนรับทราบและตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนและกำหนดกิจกรรม เกิดข้อตกลงร่วมกัน มอบหมายผู้รับผิดชอบเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม จากความร่วมมือร่วมใจของคณะกรรมการชุมชนและผู้สูงอายุ จำนวน 4 แผนงาน คือ 1) กิจกรรมการผลิตสินค้าแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรในชุมชน ได้แก่ น้ำปลาร้าสูตรสมุนไพร 2) กิจกรรมการผลิตของใช้ ได้แก่ ไม้กวาดทางมะพร้าว 3) กิจกรรมด้านสุขภาพ ได้แก่ การออกกำลังกาย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านสุขภาพและรับประทานอาหารร่วมกัน และ 4) กิจกรรมติดตามเยี่ยมบ้าน โดยเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน

3. การพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ตามนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

ผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ โดยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้แก่ผู้สูงอายุ จำนวน 50 คน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ข้อสรุปดังนี้ 1) การผลิตสินค้าแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรในชุมชน คือ น้ำปลาร้าสูตรสมุนไพร โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญในชุมชนมาแนะนำขั้นตอนการผลิต โดยการนำปลาร้าที่หมักด้วยเกลือนาน 1 ปี จากนั้นนำไปต้มและปรุงรสชาติด้วยตะไคร้และใบมะกรูด ทำให้ได้น้ำปลาร้าที่มีรสชาติดีขึ้น หอมสมุนไพรและดับกลิ่นคาว 2) การผลิตของใช้ คือ ไม้กวาดทางมะพร้าว โดยการเชิญวิทยากรในชุมชนที่มีฝีมือ ในการฝึกปฏิบัติให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ โดยการใช้เชือกปอในการมัดระหว่างช่องทางมะพร้าว ทำให้แข็งแรงมากขึ้นและงบประมาณต่อด้ามลดลง จนสามารถทำได้ใช้ต้นทุนในการผลิตด้ามละ 8 บาท 3) กิจกรรมด้านสุขภาพ โดยการรวมกลุ่มเพื่อการออกกำลังกายแบบพื้นเมืองชัยภูมิ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านสุขภาพและรับประทานอาหารร่วมกัน โดยจัดกิจกรรม ณ ศาลากลางบ้าน อย่างน้อย 3 ครั้งต่อสัปดาห์ ทุกวันอังคาร วันพฤหัสบดีและวันอาทิตย์ เวลา 11.00-13.00 น. และ 4) กิจกรรมติดตามเยี่ยมบ้าน เพื่อประเมินผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ซึ่งทั้ง 4 กิจกรรมเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น สามารถดำเนินการได้ง่าย สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุและนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ที่มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งนี้ในชุมชนตำบลนาฝาย ถือเป็นแหล่งความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีทรัพยากรที่เป็นแหล่งประโยชน์จำนวนมากในการผลิตและแปรรูปสินค้าต่าง ๆ ร่วมกับมีบุคลากรภายในชุมชนที่เปรียบเสมือนปราชญ์ชาวบ้านคอยชี้แนะแนวทาง มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่คอยติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ ได้เรียนรู้และปฏิบัติ จนสามารถผลิตและแปรรูปสินค้าได้ มีการวางแผนด้านการผลิตและการจัดหาวัตถุดิบต่าง ๆ โดยร่วมกันเสนอความคิดเห็น จนได้รับความเห็นชอบร่วมกัน ส่วนแผนด้านการตลาดทางคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้สูงอายุมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การสร้างผลิตภัณฑ์ให้เป็นธุรกิจของชุมชน เน้นขายให้กับคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ซึ่งวิเคราะห์แล้วพบว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวเป็นที่นิยมของชุมชนสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปฝากจำหน่ายได้ตามร้านค้าที่ติดถนนชัยภูมิ-ตาดโตน ซึ่งเป็นเส้นทางท่องเที่ยวก่อนเข้าวนอุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตนและมอหินขาว จังหวัดชัยภูมิ ส่วนด้านการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและนักวิจัย ร่วมดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริม

อาชีพผู้สูงอายุเป็นการภายในก่อน โดยมีผู้แทนของคณะกรรมการเป็นผู้ร่วมวางแผนและดำเนินงาน ด้านการจัดหาทุนการผลิต แผนการตลาดแบบง่าย ๆ ที่มีประสิทธิภาพต่อไป

กิจกรรมการประเมินผลแนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมในชุมชนช่วงระยะเวลา 6 เดือน ในประเด็นการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การออกกำลังกาย การจัดการความเครียด การดูแลสุขภาพ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การผลิตเครื่องมือของใช้ ระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ พบว่ามีแนวโน้มที่ดีขึ้นทุกประเด็น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบพฤติกรรมการปฏิบัติตนของผู้สูงอายุระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ

ประเด็นการประเมิน	ก่อน		หลัง		t-test	p-value
	การดำเนินงาน		การดำเนินงาน			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม	16.71	2.81	18.73	2.07	2.54	0.02*
การออกกำลังกาย	22.66	3.70	24.76	3.06	2.73	0.01*
การจัดการความเครียด	15.37	2.66	16.98	2.03	2.73	0.03*
การดูแลสุขภาพ	16.71	2.81	18.73	2.07	2.54	0.02*
การแปรรูปผลิตภัณฑ์	14.47	2.42	17.09	2.18	2.54	0.01*
การผลิตเครื่องมือของใช้	16.96	2.38	18.60	2.90	2.80	0.04*

จากตารางที่ 1 พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติตนของผู้สูงอายุระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ ในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การออกกำลังกาย การจัดการความเครียด การดูแลสุขภาพ การแปรรูปผลิตภัณฑ์และการผลิตเครื่องมือของใช้ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

4. แนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ ตามนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

ผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ ตามนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและชุมชน สามารถสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ จำนวน 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาบริบทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและชุมชน 2) ประชุมถกปัญหาและระดมสมอง 3) วางแผนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม 4) ค้นข้อมูลให้ผู้สูงอายุและชุมชนรับรู้ปัญหา 5) การประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุและชุมชนร่วมตัดสินใจ 6) ดำเนินการตามแผนที่กำหนด 7) ถอดบทเรียนหลังจากการทำงาน 8) ประเมินผล ทั้งกระบวนการ การมี

ส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ชุมชนและแนวทาง โดยสามารถสรุปเป็นแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพ และส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ พบว่า ผู้สูงอายุมีศักยภาพและความต้องการด้านการส่งเสริมอาชีพ มีความพร้อมด้านทรัพยากรในพื้นที่ มีทักษะด้านการผลิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องแนวทางการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุโดยภาวะพลพลังขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) และแนวคิดการพัฒนาทักษะอาชีพผู้สูงอายุ ของ Noe (1998) ที่เน้น กิจกรรมการรวมกลุ่ม การสนับสนุนแหล่งทุน การบริหารงานที่มีคุณภาพเพื่อเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะ อาชีพที่ยั่งยืน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ ประสบการณ์และภูมิปัญญาในหลาย ๆ ด้าน ในการประกอบอาชีพ เมื่อได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอ จึงทำให้สามารถประสบผลสำเร็จ เกิดความภาคภูมิใจ ในตนเองและรู้สึกเป็นภาระของครอบครัว ดังงานวิจัยของดวงพร กิจอาทร, ศิริสรณ์เจริญ กมลลัมสกุลและ ทวี วัชรเกียรติศักดิ์ (2560) ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีศักยภาพในการพัฒนาจัดตั้งกลุ่มอาชีพตามภูมิปัญญาตนเอง ร่วมกับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับงานวิจัยของแสงเดือน แซ่ลื้อ, ราเชนทร์ นพณัฐ วงศกรและรวีวงศ์ ศรีทองรุ่ง (2564) ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย การส่งเสริมรายได้และการมีงานทำ การส่งเสริมสนับสนุนต่อยอดในการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ จำเป็นที่ต้องคำนึงถึงความต้องการและภูมิปัญญาเดิม ของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

ส่วนแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ พบว่า มีการวางแผนและ กำหนดกิจกรรมและเกิดข้อตกลงร่วมกันในชุมชนไปสู่การปฏิบัติ จำนวน 4 แผนงาน ได้แก่ การผลิตสินค้า แปรรูป การผลิตของใช้ การรวมกลุ่มด้านสุขภาพและการติดตามเยี่ยมบ้าน สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ Loewenson (2014) ที่เน้นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมในกระบวนการ วางแผน การดำเนินการ การวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการ ของชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การวางแผนการดำเนินงานที่เป็นระบบ จากความร่วมมือของทุกภาคส่วน ย่อมนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพต่อไป ดังงานวิจัยของวิจักขณา หุตานนท์และสุวรรณา นาควิบูลย์วงศ์ (2560) ที่พบว่า การออกแบบและวางแผนการดำเนินงานที่ดีควรสอดคล้องกับความต้องการ ของผู้สูงอายุและมีการดำเนินงาน ที่ชัดเจน เช่นเดียวกับงานวิจัยของเมธิณี เหมือนเพชร, ธิติรัตน์ อู่ตุ้ม, นนทชา ชัยวิชานันท์, อรรถพล วงศ์ชัย, พิงรัก ริยะชัน (2561) ที่พบว่า การวางแผนการส่งเสริมอาชีพ ที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้สูงอายุ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น โดยเฉพาะการมีอาชีพเสริมที่สามารถทำได้ ที่บ้านและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ โดยการวางแผนการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนตามความต้องการของผู้สูงอายุ ย่อมทำให้การพัฒนา ศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ตามนโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ พบว่า การจัดกิจกรรมระดมสมองและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ได้กิจกรรมการผลิตน้ำปลา ร้าและปลาแดดเดียวสูตรสมุนไพร การผลิตไม้กวาดดอกหญ้า ทางมะพร้าว เสื้อ การออกกำลังกาย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านสุขภาพ การรับประทานอาหารร่วมกันและการเยี่ยมบ้านเพื่อติดตาม ประเมินผล สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง นโยบายองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ อันประกอบด้วยการจัดกิจกรรม/โครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริม อาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้มีรายได้และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข (2563) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดกิจกรรม อบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สูงอายุได้เรียนรู้และปฏิบัติจนสามารถผลิตและแปรรูปสินค้าได้อย่างประสบ ความสำเร็จ ตามความสนใจ ร่วมกับการวางแผนเตรียมการด้านการผลิตและการจัดหาวัตถุดิบต่าง ๆ และ การวางแผนด้านการตลาดที่ชัดเจนย่อมส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและเมื่อประเมินผล ระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ ในช่วงระยะเวลา 6 เดือน ที่ดำเนินการ ในกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 50 ราย พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติตนของผู้สูงอายุระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ดังงานวิจัยของเพียร เป็นพร้อม, วัชรินทร์ สุทธิชัยและสมเกียรติ เกียรติ เจริญ (2563) ที่พบว่า การจัดอบรมฝึกวิชาชีพที่สอดคล้องต่อความต้องการของตลาดและความสามารถ ของผู้สูงอายุ ทำให้สร้างอาชีพและรายได้เสริมแก่ผู้สูงอายุในท้องถิ่น รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสม สำหรับการดำเนินงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องย่อมทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน เช่นเดียวกับงานวิจัย ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครศรีธรรมราช (2560) ที่พบว่า กิจกรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ควรเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสนใจ ส่งเสริมอาชีพและรายได้ ส่งเสริมด้าน สังคมและนันทนาการ ส่งเสริมสุขภาพอนามัย ถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมศักยภาพและ ตอบสนองความต้องการผู้สูงอายุ เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพและ ส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ควรดำเนินการตามความต้องการและศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดการดำเนินงาน ที่ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน

สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ตามนโยบายองค์การบริหารส่วน จังหวัดชัยภูมิ พบว่า มีแนวทางสำคัญ 8 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาบริบท การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและชุมชน การประชุมถกปัญหาและระดมสมอง การวางแผนการดำเนินงาน การคืนข้อมูลให้ผู้สูงอายุและชุมชนรับทราบ การประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุและชุมชนร่วมตัดสินใจ การดำเนินงานตามแผนที่กำหนด การถอดบทเรียน หลังการทำงานและการประเมินผล สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ของ Hart E and Bond M (1995) กล่าวว่าในขั้นติดตามและประเมินผล คือ คณะผู้วิจัยจะประเมินร่วมกับ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำการตรวจสอบผลการวิจัยว่าครบถ้วน ถูกต้องหรือไม่ จากนั้นจัดทำรายงานการวิจัยและ จัดเวทีชาวบ้านเพื่อนำเสนอผลการวิจัยและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชน รวมถึงการสานต่อ ให้ชาวบ้านนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี ส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุที่ชัดเจนและ เหมาะสมได้ ดังงานวิจัยของทาริตา แต่งแสงและกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์ (2563) ที่พบว่าแนวทางในการจัด

สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ควรบูรณาการให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในทุกขั้นตอนของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจและมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับงานวิจัยของเมทีนิ เหมือนเพชร, จิตารัตน์ อู่ตุ้ม, นนทชา ชัยทวีชานันท์, อรรถพล วงศ์ชัยและพิงรัก ริยะชัน (2560) ที่พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนและมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้สูงอายุ

สรุปองค์ความรู้

องค์ความรู้จากการวิจัย ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับภูมิปัญญา ความต้องการและภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งมี 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

1. การเตรียมการและสำรวจข้อมูล ได้แก่ ศึกษาด้านบริบทของผู้สูงอายุ สำรวจความต้องการ การจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถกปัญหาและระดมสมองในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ
2. การวางแผนปฏิบัติการ ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงาน การคืนข้อมูลให้แก่ผู้สูงอายุและชุมชน การประชุมเพื่อให้ผู้สูงอายุและชุมชนร่วมตัดสินใจ
3. การปฏิบัติตามแผนและสะท้อนปัญหา ได้แก่ การดำเนินงานตามแผนที่กำหนดและการถอดบทเรียนหลังจากดำเนินงาน
4. การติดตามประเมินผล โดยการประเมินผลกระบวนการและประเมินผลภายหลังดำเนินการเสร็จสิ้น

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ จำนวน 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

1. การทำน้ำปลาร้าสูตรสมุนไพร โดยการนำปลาร้าที่หมักด้วยเกลืออนาน 1 ปี จากนั้นนำไปต้มและปรุงรสชาดด้วยตะไคร้และใบมะกรูด ทำให้ได้น้ำปลาร้าที่มีรสชาติดีขึ้น หอมสมุนไพรและดับกลิ่นคาว
2. การทำไม้กวาดทางมะพร้าว โดยการใช้เชือกปอในการมัดระหว่างช่องทางมะพร้าว ทำให้แข็งแรงมากขึ้นและงบประมาณต่อด้ามลดลง
3. กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย การออกกำลังกายแบบพื้นเมืองชัยภูมิ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการรับประทานอาหารร่วมกัน โดยทำสัปดาห์ละ 3 ครั้ง อย่างต่อเนื่อง
4. การติดตามเยี่ยมบ้าน เพื่อประเมินผลและรับฟังความคิดเห็นของผู้สูงอายุ 1 ครั้งต่อเดือน

การถ่ายทอดและนำไปใช้ประโยชน์ โดยการคืนข้อมูลให้ชุมชน และนำเสนอผลการวิจัยแก่ผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาฝาย เพื่อใช้ในการวางแผนการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเผยแพร่การวิจัยในวารสารวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ให้ได้รับการจัดกิจกรรมด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ให้มีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ภูมิปัญญา ความต้องการ และภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการประกอบอาชีพในกลุ่มผู้สูงอายุ

References

- Ahtonen A. (2012). *Healthy and active ageing: turning the silver economy into gold*. Brussels, Belgium: European Policy Centre.
- Baldwin, T., & Ford, J. K. (1988). Transfer of Training: A Review and Directions for Future Research. *Personnel Psychology*, 41, 63-105.
- Chaiyaphum Provincial Administrative Organization. (2020). *Policy of Chaiyaphum Provincial Administrative Organization Welfare for the elderly, 2020*. Chaiyaphum: Chaiyaphum Provincial Administrative Organization. (In Thai).
- Harter, Stephen P. (1986). *Online Information Retrieval: Concepts, Principles, and Techniques*. Orlando : Academic Press.
- Holton III, E.F. and Baldwin, T.T. (2003). *Improving Learning Transfer in Organization*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Hutanon, W., and Nakwibulwong, S. (2017). Structural model of occupational skills development for the elderly. *Dusit Thani College Journal*, 11(3): 312-324. (In Thai).
- Junthamungkhun, J., Racharbut, N., and Laokhomprutthajan, T. (2019). Needs assessment of health promotion for older adults in na siao sub-district, muang district, chaiyaphum province. *Journal of Sakon Nakhon Hospital*, 22(1): 14-27. (In Thai).
- Kitathorn, D., Kamalysakul, S., and Watcharakiattisak, T. (2017). Occupational development of the elderly of maklua mai subdistrict administrative organization, sung noen district, nakhon ratchasima province. *Journal of Business Administration*, 6(2): 74-85. (In Thai).
- Loewenson, R. (2014). *Participatory Action Research in Health Systems: a Method Reader*.

Canada: Equinet.

Muenphet, M., Utoom, T., Chaitwitthanan, N., Wongchai, A., and Riyakhan. P., (2018).

Participatory action research in promoting career development of the elderly at ban wang itok ,bang rakam district, phitsanulok province. *Research Report*.

Phibunsongkhram Rajabhat University. (In Thai).

Na Fai Subdistrict Administrative Organization. (2020). *Population statistics, na eai subdistrict administrative organization, 2020*. Chaiyaphum: na fai subdistrict administrative organization. (In Thai).

National Statistical Office. (2018). *Statistics on the elderly in Thailand, 2015-2018*. Bangkok: Technology Center. (In Thai).

Noe, R. .A. (1986). Trainee attributes and attitudes: Neglected influences on training effectiveness. *Academy of Management Review*, 7: 433-441.

Office of Social Development and Human Security, Nakhon Si Thammarat Province. (2017). Development of the center for development of quality of life and occupational promotion for the elderly (CSO) for the development of the quality of life of the elderly in nakhon si thammarat province : a case study of the center for development of the social workforce of 26 centers. *Research report*. ministry of development social and human security. (In Thai).

Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). *National Economic and Social Development Plan, No. 12, 2017-2021*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Council. (In Thai).

Penprom, P., Suthisai, W., and Somkiat Kiat Charoen. (2020). Model for improving the quality of life of the elderly according to public policy: a case study of surin province. *Journal of Politics and Governance*, 10 (3): 139-154. (In Thai).

Saelor, S., Nophanatwongsakorn, R., and Srithongrung, R. (2 5 1 9). Welfare management guidelines for the elderly, Wang Dong Subdistrict Administrative Organization, Muang District, Kanchanaburi Province. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 6(1): 83-94. (In Thai).

Samuel H. Osipow, et al. (1996). *Theories of Career Development*. United State of America: Silmon & Schuster Company.

Srithong, K. (2020). *Participatory Action Research Process*. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (In Thai).

- Taengseng, T., and Wongwattanapong, K. (2020). Guidelines for social welfare management for the elderly in the area of thap khlo subdistrict administrative organization, thap khlo district, phichit province. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 6(2): 63-73. (In Thai).
- Thanakwang K, Isaramalai S, Hatthakit, U. (2014). Development and psychometric testing of the active aging scale for Thai adults. *Clinical Interventions in Aging*, 9:1211-1221.
- United Nations Economic Commission for Europe [UNECE]. (2012). Active ageing. *UNECE Policy Brief on Ageing*, 13:1-16.
- World Health Organization [WHO]. (2002). *Active ageing: a policy framework*. Geneva: World Health Organization.

